

Tyrlík, Mojmír; Kukla, Lubomír

Pohlavní zneužívání dívek a chlapců: příspěvek k metodice výzkumu

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. P, Řada psychologická. 2000, vol. 48, iss. P4, pp. [7]-15

ISBN 80-210-2516-6

ISSN 1211-3522

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/114410>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MOJMÍR TYRLÍK*, LUBOMÍR KUKLA **

POHLAVNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DÍVEK A CHLAPCŮ: PŘÍSPĚVEK K METODICE VÝZKUMU

Klíčová slova: sexuální zneužití dětí

Sexuální zneužívání dětí je významným problémem, který se bezprostředně negativně dotýká nejen samotných zneužitých a jejich rodin, ale i společnosti jako celku. Problém je o to závažnější, že se patrně jedná o jev nijak výjimečný, avšak v historii značně tabuizovaný.

Patologické sexuální chování vzhledem k dětem a mladistvým obou pohlaví tvoří rozsáhlý skrytý problém, z něhož se na veřejnost nejčastěji dostávají pouze případy brutálního násilí deviantů. Společnost dlouho věřila, že zneužívání všeho druhu je poměrně vzácné. Lidé se domnívali, že zneužívání je problém patologických jedinců a všeobecně se předpokládalo, že většina je před zneužíváním v bezpečí. Tento problém se výrazněji odkrývá v posledních letech. Naše společnost jen pozvolna zvyšuje svou citlivost vůči fyzickému týrání dětí ze strany rodičů a vychovatelů. Týrání a zneužívání, dříve spíše privátní problém, respektive problém rodiny, postupně přece jen začíná být chápán jako problém veřejný.

V případě sexuálního zneužívání bude proces přesunu ze sféry privátní do sféry společenské patrně ještě pomalejší. Naše společnost si ještě plně nepřižnala celý rozsah tohoto problému. To se projevuje velmi neurčitým vymezením pojmu sexuální zneužití a sexuální napadení ve vztahu k různým formám chování, u nichž můžeme nacházet více méně zřetelný sexuální kontext. Navíc, tabu často zůstává víceméně násilné sexuální chování, jemuž jsou děti a mladiství vystaveni ze strany svých vlastních i nevlastních rodičů, příbuzných nebo známých.

* Psychologický ústav FF MU Brno

** Výzkumný ústav zdraví dítěte Brno

Výzkum byl financován grantem NE/6143-2 IGA MZ

Sexuální chování dospělého nemusí být dítěti nebo mladistvému v daném věku zcela srozumitelné a někdy může toto vynucené chování vyvolávat i pocit libosti. Přesto jde i v těchto případech o sexuální zneužití, a to nejen ve smyslu porušení právní normy, ale i jako narušení psychologického vývoje jedince.

Existuje mnoho různých forem sexuálního zneužívání. Za sexuální zneužití dítěte může být považován jakýkoliv typ sexuálního kontaktu mezi dospělým a dítětem, nebo mezi teenagerem a mladším dítětem, při kterém se mladší jedinec cítí nepříjemně nebo je z jeho hlediska nežádoucí nebo nesrozumitelné, ať již je použito násilí nebo jiné donucování, či nikoliv. Vedle kontaktního styku může jít o pohledy, dotýkání, hru, mazlení, objímání, lechtání, líbání, oplzlé řeči, špehování, obnažování se před dítětem apod.

Z uvedeného vymezení je patrné, že sexuální zneužití dětí (ale platí to jistě i o mladistvých a dospělých) nelze vymezit pouhým popisem chování obou aktérů, ale také jejich usuzováním, hodnocením a prožíváním před aktem, v jeho průběhu i po něm. Sexuální zneužití má vedle právního také významný psychologický a sociálně psychologický rozměr, a to nejen z hlediska následků zneužití. Stejná situace může být jednou zneužitím a podruhé nikoliv v závislosti na tom, zdali jí jeden nebo oba jeho aktéři přisuzují sexuální kontext a zdali se jeden z nich cítí vystaven nátlaku druhého, případně jeden využil nezpůsobilosti druhého posoudit situaci, které je dána zejména věkem. U mladistvých je třeba zdůraznit vývojové hledisko, zda je či není daný jedinec schopen posoudit případný sexuální kontext dané situace, zda je či není schopen jej posoudit jako pro sebe žádoucí nebo nežádoucí, a to bez ohledu na to, zda bude danou aktivitu posoudit jako nežádoucí včetně nelibých prožitků.

Co je, respektive může být chápáno jako zneužití, se liší nejen společností od společnosti, ale v rámci jedné společnosti bychom patrně našli rozdíly i mezi jednotlivými skupinami. Můžeme hovořit o odlišné sociální reprezentaci sexuálního zneužití. Příkladem může být porovnání např. české a severoamerické společnosti v souvislosti s „sexual harassment“. V pojetí některých radikálů by takto byla sexuálně zneužita celá populace českých žen, ale také mužů.

Podíváme-li se do historie — v roce 1948 zjistila slavná studie, tzv. „Kinsey report“, že každá čtvrtá žena udává, že v dětství zažila nějaký typ sexuálního zneužití. V roce 1979 provedla socioložka Diana Russelová studii náhodného vzorku žen ze San Franciska. Zjistila, že 38 procent z těchto žen si vzpomíná, že bylo sexuálně zneužito dospělým příbuzným, známým nebo cizím člověkem, než dosáhly věku 18 let. Při bližším studiu Russelové zjišťujeme, že těchto 38 procent zahrnovalo pouze ženy, kterých se zneužívající člověk skutečně dotkl. Kdyby ke statistice přidala ženy, které měly v dětství podobnou zkušenost bez kontaktního kontaktu, dosáhlo by číslo 54 procent.

Údaje o dětech týraných, zneužívaných a zanedbávaných v České republice jsou dosud značně rozdílné — jiná čísla uvádějí soudy, jiná policie, sociální odbory, pediatři, různá krizová centra a další. Porovnání našich výsledků s dostupnými českými prameny je velmi obtížné vzhledem k odlišné metodice sestavování výběrového souboru. Například práce Helfarové (1995) pracuje se souborem dívek, které se právě z důvodu sexuálního obtěžování ze strany blízkých

staly klienty Dětského krizového centra. Tím je pak možno vysvětlit vysoký podíl dívek, které byly atakovány vlastním otcem. O zneužívání chlapců je k dispozici ještě méně informací než o zneužívání dívek. Poslední reprezentativní studie Weisse a Zvěřiny (1999) uvedlo sexuální zneužití v dětství 4,6% mužů a 8,4% žen.

Výzkumy směřující do této oblasti můžeme z hlediska metodiky rozdělit do dvou skupin:

- výzkumy, kde je výběrový soubor tvořen dětskou populací a výzkumník zjišťuje aktuální výskyt daného problému a jeho možné podoby
- výzkumy prováděné u dospělé populace s retrospektivní výpovědí respondentů o svém dětství a dospívání

Do první skupiny patří práce sledující populaci zneužitých, které se nějakým způsobem dostaly do odborné péče (krizová centra, linky pomoci atd.). Tyto výzkumy ovšem mohou odhalit pouze omezené stránky problému, zejména kontaktní formy zneužití nebo případy spojené s brutalitou vůči oběti. Do této kategorie také můžeme zařadit epidemiologicky orientované studie u běžné populace dětí. I v tomto případě je však takový výzkum podle našeho názoru postižen významnou chybou, neboť zejména mladší děti, jimž jsou prezentovány různé typy interakce s dospělými, mohou kladně odpovídat i v případech, kdy nejsou splněny výše uvedené podmínky pro sexuální zneužití. Např. desetileté dítě může kladně odpovědět na otázku, chodí-li před ním tatínek či maminka po bytě nazí, hladí-li ho, laskají se s ním atd., aniž by tomuto chování byla ze strany rodičů nebo dítěte přikládána souvislosti se sexem. Samostatnou kapitolu tvoří případy, kdy je dítě manipulováno jedním z partnerů vůči druhému, nejčastěji matkou vůči otci.

Druhou skupinu tvoří retrospektivní výpovědi dospělých o jejich dětství a dospívání a případných sexuálních atakách v tomto období. Předpokládáme, že dospělá žena nebo muž se zkušeností zralého sexu je zpětně schopna (schopen) lépe odlišit sexualitu v chování svého okolí a míru nebezpečnosti tohoto chování. Naše zkušenost např. ukazuje, že různé formy exhibicionistického chování postižené ženy časově spojují spíše s dětským věkem, zatímco ve věku dospívání exhibicionismus ustupuje (patrně jako méně významný) do pozadí ve prospěch případů vynucování pohlavního styku. Tento přístup také posiluje faktor subjektivní významnosti určitého aktu pro konkrétní ženu nebo konkrétního muže. Předpokládáme, že ženy retrospektivně uvádějí zejména ty situace, které do určité míry ovlivnily jejich život.

Další významnou metodologický problém, jehož řešení je věnována empirická část práce, spočívá v tom, zda respondentům problém prezentovat na obecnější — konceptuální úrovni (např. otázkou: „Byla (byl) jste pohlavně zneužita (zneužit) ?“) nebo na konkrétnější úrovni popisu chování (např: „Onanoval někdo někdy před Vámi?“ nebo „Dotýkal se někdo vašich genitálií, aniž byste to chtěla nebo tomu rozuměla?“). Naše dosavadní zkušenosti ukazují výrazný nesoulad mezi odpověďmi na tyto dva typy otázek.

Cílem naší práce je porovnat, nakolik se překrývají množiny respondentů (mužů a žen), kteří uvádějí, že byli zneužiti a kteří kladně odpověděli na otázku

popisující chování se sexuálním kontextem. Vzhledem k velmi širokému a neostrému vymezení pojmu „sexuální zneužití“ předpokládáme, že skupina respondentů, kteří kladně odpoví na otázku, zda byli sexuálně zneužití, bude **podmnožinou** skupiny těch, kteří uvedli, že se v jejich životě vyskytla (vyskytly) situace, které jim předkládáme s poukazem na jejich sexuální kontext. Předpokládáme tedy významnou podmnožinu tvořenou respondenty, kteří uvedou, že se u nich vyskytla (vyskytly) uvedené situace, ale odmítnou, že by byli pohlavně zneužití. Na druhé straně nepředpokládáme, že bychom zjistili takovou podmnožinu skupiny uvádějících zneužití na konceptuální úrovni, kteří by neuvadli zneužití na úrovni popisu chování.

Metodika výzkumu a výběrový soubor

Pro tuto studii jsme využili dat shromážděných v rámci rozsáhlého výzkumu ELSPEC (European Longitudinal Study of Pregnancy and Childhood). Do projektu byli zařazeni rodiče, kteří očekávali narození dítěte v termínu 1.3.1991–30.6.1992 s trvalým bydlištěm v městě Brně a v okrese Znojmo. Návratnost dotazníků byla v polovině těhotenství byla cca 70% v Brně (v okrese Znojmo v této části studie více než 80%). 1–2 % sledovaných odmítlo dotazníky vyplňovat právě proto, že obsahovaly „do soukromí nevhodně zasahující“ otázky, o nichž pojednává tato studie. Náš soubor je tvořen 5172 respondentkami a 4770 respondenty (jejich partnery), kterým byly v obdobné testové baterii předloženy shodné položky. V rámci velmi rozsáhlé dotazníkové baterie jsme respondenty a respondentky požádali, aby nám odpověděli, zda se jim přihodila některá z uvedených situací:

Ukazoval úmyslně někdo někdy během Vašeho dětství a dospívání před Vámi své pohlavní orgány, aniž byste tomu rozuměla nebo s tím souhlasila?

- a) Onanoval někdo někdy před Vámi během Vašeho dětství a dospívání, aniž byste tomu rozuměla nebo s tím souhlasila?
- b) Dotýkal se někdy nějaký starší příbuzný, rodinný přítel nebo cizí člověk mazlivě vašeho těla, včetně prsou nebo pohlavních orgánů, nebo pokoušel se vás pohlavně vzrušit, aniž byste tomu rozuměla nebo s tím souhlasila?
- c) Pokoušel se vás někdo během vašeho dětství nebo dospívání přimět, abyste ho vzrušovala nebo se dotýkala sexuálním způsobem jeho těla, aniž byste tomu rozuměla nebo s tím souhlasila?
- d) Vyrstkoval někdo svůj pohlavní úd sexuálním způsobem proti vašemu tělu, aniž byste tomu rozuměla nebo s tím souhlasila?
- e) Pokoušel se někdo mít s vámi během vašeho dětství a dospívání sexuální styk, aniž byste tomu rozuměla nebo s tím souhlasila?
- f) Měl s vámi někdo pohlavní styk, aniž byste tomu rozuměla nebo s tím souhlasila?
- g) Pokoušel se někdy někdo strčit svůj pohlavní úd do vašich úst, aniž byste tomu rozuměla nebo s tím souhlasila?

h) Měla jste jiné sexuální příhody, v nichž hrál roli příbuzný, rodinný přítel nebo cizí člověk, aniž byste tomu rozuměla nebo s tím souhlasila?

U každé z těchto položek jsme v případě kladné odpovědi zjišťovali, zda k tomuto chování došlo opakovaně, v kolika letech k němu došlo poprvé a zda aktérem byl rodič nebo náhradní rodič, starší bratr, jiný příbuzný, přítel rodiny nebo cizí člověk.

Na jiném místě baterie jsme respondentkám i respondentům položili otázku: „Byla (byl) jste pohlavně napadena (napaden)?“ Tato položka byla umístěna mezi jinými, vyjadřujícími neblahé životní události. Respondenti mohli odpovídat, že se jim situace nepříhoda nebo, v případě, že se jim tato situace přihodila, mohli na čtyřbodové pořadové škále vyjádřit intenzitu prožitku (nepříjemného) kterou v nich vyvolala. Oba typy položek byly v rámci velmi rozsáhlé dotazníkové baterie od sebe dostatečně vzdáleny, takže můžeme předpokládat, že respondenti na ně odpovídali relativně nezávisle

Výsledky

Nejprve jsme zjistili četnosti kladných odpovědí na položky vyjadřující popis chování se vztahem k sexu. Alespoň na jednu z otázek a) až i) odpovědělo kladně 1215 respondentek (26,8%) z 4530, které alespoň na uvedené otázky odpověděly, a to jak kladně tak i záporně — to znamená, že se jim zcela nevyhnuły.

Na jednotlivé otázky odpovědělo kladně¹:

- A- 775 respondentek (16,6%) , z toho 241 se uvedená situace přihodila opakovaně
- B- 248 respondentek (5,4%) , z toho 65 se uvedená situace přihodila opakovaně
- C- 392 respondentek (8,5%) , z toho 112 se uvedená situace přihodila opakovaně
- D- 165 respondentek (3,6%) , z toho 43 se uvedená situace přihodila opakovaně
- E- 252 respondentek (5,6%) , z toho 63 se uvedená situace přihodila opakovaně
- F- 175 respondentek (3,8%) , z toho 45 se uvedená situace přihodila opakovaně
- G- 105 respondentek (2,3%) , z toho 27 se uvedená situace přihodila opakovaně
- H- 44 respondentek (1,0%) , z toho 11 se uvedená situace přihodila opakovaně
- I- 103 respondentek (2,2%) , z toho 30 se uvedená situace přihodila opakovaně

Celkově odpovědělo kladně na některou z položek vyjadřujících zneužití ve formě kontaktního sexuálního styku do 18 let věku 226 respondentek z těch, které se nevyhnuły odpovědi. Dalších 928 respondentek sice odpovědělo na položky vztahující se k kontaktnímu zneužití záporně, ale odpověděly kladně na některou z položek vyjadřujících nekontaktní sexuální chování.

Předpokládáme, že zejména v případech, kdy sexuální chování má kriminální charakter, pravdivě odpověděla na otázky pouze část respondentek. Procentuální podíl respondentek, které se vyhnuły odpovědi na otázky týkající se sexuál-

¹ Níže uvedené procentové četnosti jsou vypočteny ze základu odpovědí na každou jednotlivou položku, který je u jednotlivých položek různý.

ního zneužívání, byly u všech devíti otázek velmi podobné a pohybovaly se od 9,7% (500 respondentek) u otázky a) po 10,7% (554 respondentek) u otázky i).

Neochota zveřejnit toto chování se projevuje také v tom, že některé respondentky sice uvedly, že byly objektem určitého sexuálního chování, ale neuvádějí již aktéra, případně věk.

Do svých dvanácti let bylo některému z uvedených sexuálních atak poprvé vystaveno 650 (14,3%) respondentek, mezi 13 a 15 lety dalších 310 (6,8%) respondentek. První zkušenost s nežádoucím sexuálním chováním mezi 15 a 18 lety uvedlo 232 respondentek.

Skutečnost, že v případě uváděného exhibicionistického chování a nekontaktního sexuálního atakování (A až E) převažují věkové kategorie do 15 let, potvrzuje náš předpoklad, že některé (dospělé) ženy, které tvořily náš soubor, již nepovažovaly toto chování, vyskytlo-li se poprvé ve vyšším věku, za tak závažné.

Zatímco tedy 26,8% z respondentek, které odpověděly na dané položky přistupilo, že v jejich životě vyskytla některá z popsanych situací, v případě konceptuálně dané položky — dotazu, zda respondentka byla pohlavně zneužita, jsme zaznamenali pouhých 118 kladných odpovědí (1,8% z těch, které na danou položku odpověděly). Polovina z nich uvedla nejvyšší intenzitu nelibého prožitku.

Porovnáme-li četnosti zneužitých zjišťované v témže čase dvěma způsoby, je na první pohled patrný až překvapivý nesoulad.

Z následující tabulky je patrné, že z těch, které uvedly, že se setkaly s některou formou popsaného chování, nejčastěji uvádějí sexuální zneužití na konceptuální úrovni ty, které byly kontaktně zneužity (15%) a méně ty, které byly zneužití jen nekontaktně (1,9%). Naopak, pouze 0,7% z těch, které uvedly zneužití na konceptuální úrovni neodpovědělo kladně na žádnou z položek vyjadřujících popis chování².

pojem /situace	jen nekontaktní	kontaktní styk	záporná odpověď
záporná odpověď	896 (98,1%)	184 (85%)	3309 (99,3%)
zneužití	17 (1,9%)	34 (15%)	24 (0,7%)
celkem	913	218	3333

Tato zjištění potvrzují naši hypotézu, že samotná skutečnost, že se jedinec dostal do situace, kterou můžeme považovat za sexuální zneužití (a z povahy položek vyplývá souvislost se sexem) ještě nepředpokládá, že by respondentka sama spojovala danou situaci s pojmem sexuální zneužití. Stejně tak je toto spojení podle očekávání vyšší v případě kontaktního sexuálního styku nežli v případě nekontaktní formy.

Podobná zjištění jsme provedli ve skupině mužů — partnerů našich respondentek. Frekvence mužů, kteří připouštěli, že se dostali do popisovaných situací

² Vzhledem ke koincidenci chybějících odpovědí jsme mohli do tabulky zařadit jen 75 respondentek z 118, které se ztotožnily s tím, že byly sexuálně zneužity.

je sice podle očekávání výrazně nižší než u žen, ale není rozhodně zanedbatelná. Alespoň na jednu z otázek a) až i) odpovědělo kladně 358 respondentů (8,6%) z 4174, kteří alespoň na některé uvedené otázky odpověděli.

Na jednotlivé otázky odpovědělo kladně³ .:

- A- 242 respondentů (5,7%) , z toho 76 se uvedená situace přihodila opakovaně
- B- 139 respondentů (3,3%) , z toho 42 se uvedená situace přihodila opakovaně
- C- 85 respondentů (2,0%) , z toho 24 se uvedená situace přihodila opakovaně
- D- 77 respondentů (1,9%) , z toho 29 se uvedená situace přihodila opakovaně
- E- 55 respondentů (1,3%) , z toho 16 se uvedená situace přihodila opakovaně
- F- 50 respondentů (1,2%) , z toho 20 se uvedená situace přihodila opakovaně
- G- 28 respondentů (0,7%) , z toho 7 se uvedená situace přihodila opakovaně
- H- 11 respondentů (0,2%) , z toho 1 se uvedená situace přihodila opakovaně
- I- 56 respondentů (1,4%) , z toho 24 se uvedená situace přihodila opakovaně

Kladně na některou z položek vyjadřujících zneužití ve formě kontaktního sexuálního styku do 18 let věku odpovědělo 59 respondentů z těch, kteří se nevyhnuli odpovědi. Dalších 299 respondentů sice odpovědělo na položky vztahující se k kontaktnímu zneužití záporně, ale odpověděli kladně na některou z položek vyjadřujících nekontaktní sexuální chování.

Procentuální podíl těch, kteří se u jednotlivých položek vyhnuli odpovědi, byl nepatrně vyšší než u žen a pohyboval se od 513 (10,8%) u položky A do 610 (12,8%) u položek B a D.

Také rozložení věku, kdy se muži dostali do uvedených situací je podobné jako u žen a je v souladu s naším očekáváním. Do 12 let se poprvé do situace, kdy mohlo jít o nekontaktní zneužití, dostalo 256 mužů (6% z těch, kteří odpověděli), ve věku 13 — 15 let se taková situace poprvé přihodila dalším 67 (1,6%). Podobně jako u žen, jen relativně málo mužů uvádí, že byli vystaveni nekontaktnímu sexuálnímu chování poprvé mezi 15 — 18 lety (15 — 0,4%).

Z 59 mužů, kteří uvedli nedobrovolný kontaktní sexuální styk se jich 20 do této situace dostalo do 12 let a dalších 25 mezi 13 — 15 lety.

U mužů jsme zjistili, podobně jako u žen, propastný rozdíl mezi přiznáním sexuálního zneužití na úrovni popisu chování a na konceptuální úrovni. Na otázku zda byl pohlavně zneužit odpovědělo kladně 27 mužů, tj. asi 0,6%. Odpovědi se vyhnulo 144 mužů (3%).

pojem /situace	jen nekontaktní	kontaktní styk	záporná odpověď
záporná odpověď	287 (98%)	52 (93%)	3737 (99,8%)
Zneužití	6 (2%)	4 (7%)	11 (0,2%)
Celkem	293	56	3748

Údaje v tabulce ukazují podobnost skupiny mužů a žen⁴. Z mužů, vůči nimž se někdo choval některým z popsanych způsobů, nejčastěji uvádějí sexuální

³ Procentové četnosti jsou vypočteny ze základu, který je tvořen četností odpovědí na každou jednotlivou položku, který je u jednotlivých položek různý.

zneužití na konceptuální úrovni ti, kteří byli v situaci kontaktního sexuálního styku (7%) a méně ti, kteří byli zneužití jen nekontaktně (2%). Pouze 0,2% z těch, kteří uvedli zneužití na konceptuální úrovni neodpovědělo kladně na žádnou z položek vyjadřujících popis chování.

Diskuse

Ačkoliv naše práce má sekundárně také epidemiologický charakter, našim primárním cílem bylo porovnat dvojí výzkumný postup sledující pohlavní zneužívání u dětí a mladistvých. V literárních pramenech, z nichž zde uvádíme jen velmi omezený výběr, jsme nenalezli podobné srovnání. Různé hodnoty výskytu zneužití v populaci, které jsou v literatuře uváděny, lze vedle různého kulturního kontextu vysvětlit zejména odlišným vymezením „zneužití“ a odlišností v sestavování výběrového souboru. Také náš soubor umožňuje získat validní údaje pouze pro omezenou věkovou kategorii. Z tohoto důvodu je také problematické porovnávat naše výsledky například s prací Weissevou a Zvěřinovou (1999), která pracovala s reprezentativním souborem populace. Dále je pochopitelné, že jakékoli šetření tohoto problému s využitím dotazníku administrativního poštou poskytuje v porovnání s klinickým anamnestickým vyšetřením jen chudé informace. Porovnání by bylo komplexnější, pokud bychom byli schopni doplnit kontext zneužití. Přesto bude nutné doplnit některé významné osobnostní a sociálně-psychologické souvislosti zneužití. Vzhledem k extenzitě výzkumu ELSPEC je možné tato porovnání doplnit v následujících pracích.

Závěr

Naše výsledky ukazují složitost výzkumu sexuálního zneužívání s využitím dotazníku. Podobně bychom ovšem patrně mohli hovořit o týrání a dalších patologických jevech v interakci lidí. Soustředíme-li se ve výzkumu na abstraktnější — pojmovou úroveň, nutně se setkáme s interindividuálními rozdíly v kognitivním vymezení obsahu pojmu. Můžeme si být jisti, že respondentům předkládáme významnově nejednoznačný podnět a musíme tedy očekávat stejnou neurčitost v jejich odpovědích. O mnoho vyšší validitu ovšem neposkytuje ani normativní přístup, kdy sami nejprve vymezíme pojem zneužití prostřednictvím různých popisů chování, které následně předkládáme respondentům. Zbavujeme se tím možnosti porozumět prožitku respondenta, jemuž se námi popisovaná situace přihodila. Data získaná jedním či druhým způsobem nesou značné zkreslení, které se pak nutně promítá i do jejich interpretace. Východiskem by mohla být kombinace obou přístupů, které se vhodně doplňují. Na základě na-

4 Vzhledem ke koincidenci chybějících odpovědí jsme mohli do tabulky zařadit jen 21 respondentů z 27, kteří se ztotožnili s tím, že byli sexuálně zneužití.

šich zkušeností ovšem považujeme za vhodnější aplikovat je spíše ve formě interview nežli dotazníku.

Literatura

- GOLDMANOVÁ, J.: Jak si nenechat ublížit. Praha, Portál, 1995.
- HALFAROVÁ, H.: Sexuálně zneužití děti. In: Dunovský, J., Dytrich, Z., Matějček, Z. Eds.: Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha, Grada, 1995.
- JANUS, S.S., Janus, C.L.: The Janus report on sexual behavior. Wiley and Sons, New York 1993.
- KINSEY, A.C., Pomeroy, W.F., Martin, C.E., Gebhard, P.H.: Sexual Behavior in the Human Female. Philadelphia, PA and London, U.k., W.B.Saunders 1953
- MUFSONOVÁ, S., Kranzová, R.: O týrání a zneužívání. Nakladatelství LN, Praha, 1996.
- VANÍČKOVÁ, E., Provazník, K., Hadj-Mousová, Z.: Sexuální zneužívání dětí. Díl I. Praha, Karolinum, 1997.
- WEISS, P., KUČERA, Z., SVĚRÁKOVÁ, M.: Sexuální chování českých adolescentů a jeho rizikovitost z hlediska infekce HIV/AIDS: Výsledky národního výzkumu. Čs. psychologie 39, 1995, 425–432.
- WEISS, P., ZVĚŘINA, J.: Sexuální chování obyvatel České republiky. Výsledky národního průzkumu. AlbertaPlus, Praha, 1999.

SUMMARY

The sample of 5172 females and 4770 their male partners, participants on research „European Longitudinal Study of Pregnancy and Childhood”, have answered questions which describe various forms of sexual attacks. The list of situations includes both these with and without contact of sex organs. He or she answered, whether somebody did behave this way toward him/her, who was this person and how old was the respondent when this situation has happened the first time. Simultaneously the sexual abuse was directly asked. We have compared the answers on both behaviour descriptive and direct question on sexual abuse.

We have found important differences with respect to the way of questioning. Only 15% of women and 7% of men who were victims of sexual attack with contact answered yes the question whether they were anytime sexually abused. In the case of attack without contact these percentages are still less – 1,9% women and 2% men. We can infer that the answers fit in the case of strong negative emotions associated with the situation.

We can conclude that the concept „sexual abuse” as used by individuals do not fit its general, rather normative understanding. Result of research on sexual abuse is strongly dependent on whether we choose our or her/his understanding of sexual abuse. In the first case we present respondents with any descriptions of behaviour we can understand the sexual abuse, in the second we can directly ask whether he or she was sexually abused.

From our point of view, both ways of research are unsatisfactory and should be combined.

Key words: sexual abuse of children

